

HET GOUDEN UUR

WHITNEY SCHARER

HET
GOUDEN
UUR

LEE MILLER EN MAN RAY
IN PARIJS

Vertaald door Inger Limburg
en Lucie van Rooijen

Nieuw Amsterdam

Voor mijn moeder, in liefde en dankbaarheid

Motto op blz. 5 uit: Rainer Maria Rilke, *Brieven over Cézanne*. Atlas Contact, [zonder vertaler], [z.d.].

Citaat op blz. 246 uit: *De zangen van Maldoror*, vertaling René Sanders. Kelderuitgeverij, 2011.

Oorspronkelijke titel *The Age of Light*. Little, Brown and Company, a division of Hachette Book Group, New York

© 2019 Whitney Scharer

© 2019 Nederlandse vertaling Inger Limburg & Lucie van Rooijen / Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Bart van den Tooren

NUR 302/343

ISBN 978 90 468 2467 2

www.nieuwamsterdam.nl

*Kunstwerken komen immers altijd voort uit het in gevaar
geweest zijn, uit het tot in het diepst doorleefd hebben van
een ervaring, tot waar geen mens meer verder kan.*

– Rainer Maria Rilke

DEEL 1

Proloog

Farley Farm, Sussex, 1966

Een hete julidag. Het glooiende grasland is frisgroen van de regen die de afgelopen week is gevallen en verheft zich als een bemoste boezem naar de hemel. Vanuit de keukenramen ziet Lee Miller niets dan heuvels. Eén recht grindweggetje. Stenen muurtjes van lang voordat zij hier is komen wonen, die het landschap opdelen en de bedaard kauwende schapen daar houden waar ze horen. Haar man Roland kuiert met zijn wandelstok over het ruitepad. Hij heeft twee van hun gasten meegenomen en blijft af en toe staan om ze attent te maken op een molshoop waar je je enkel in kunt breken of een koeienvlaaie die voor sommige bezoekers misschien wat al te landelijk is.

Lee's kruidentuin ligt vlak bij de keuken, en verder dan dat wenst ze niet te lopen. Roland vraagt al jaren niet meer of ze hem na het eten wil vergezellen op zijn avondwandelingetjes; daar is hij mee opgehouden nadat ze hem te verstaan had gegeven dat ze haar tijd niet ging verdoen aan banjeren door de heuvels zolang hij geen trottoir aanlegde met om de paar meter een café. Inmiddels heeft ze de indruk dat hij het wel prettig vindt om even bij haar uit de buurt te zijn – en dat is wederzijds. Als ze hem ziet vertrekken, verslapt de greep van de hand die haar keel dichtknijpt tenminste even.

Van alle kamers in Farley Farm is het de keuken waar ze zich het meest in haar element voelt. Niet gelukkig, maar in haar element. Niemand komt die keuken in zonder haar toestemming, en wie zich er wel binnen waagt vindt toch nooit wat hij zoekt. De kruidenpotjes zijn schots en scheef op elkaar gestapeld, het aanrecht en de gootsteen zijn verdwenen onder pannen in uiteenlopende stadia van smerigheid, de planken staan vol geopende flessen olie en azijn. Maar Lee weet altijd waar alles staat, net als vroeger in haar studio, waar zij de enige was die zich niet door alle rommel van de wijs liet brengen. Als Dave Scherman, de fotograaf met wie ze optrok tijdens de oorlog, haar kamer in Hotel

Scribe binnenkwam, had hij altijd een bijdehante opmerking paraat – ‘Ah, je bent een installatie van lege benzineblikken aan het maken, zie ik’ – en nu, hier in haar keuken, moet ze aan hem denken en vraagt ze zich af wat hij tegen haar zou zeggen. Dave is een van de weinige vrienden uit de oorlogstijd die haar nog nooit is komen opzoeken in deze uithoek. En dat is maar goed ook. De laatste keer dat ze hem zag, toen ze allemaal nog in Londen woonden, hoorde ze Dave tegen Paul Éluard zeggen dat ze dik en onaantrekkelijk was geworden, en dat ze daarom altijd zo verbolgen was. Wat natuurlijk helemaal niet waar is. Ze heeft wel meer dingen om verbolgen over te zijn dan alleen maar die vreemde die haar elke ochtend in de spiegel aankijkt, met overal gesprongen haarvaatjes in het pafferige gezicht.

Een paar jaar geleden heeft Lee een opleiding gevolgd bij Le Cordon Bleu, en nu maakt ze bijna elk weekend een meergangendiner, waarover ze vervolgens een artikel schrijft voor *Vogue*. Ze is de huishoudelijk verslaggeefster van dat tijdschrift. Daarvoor was ze de oorlogsverslaggeefster, dáárvoor een van de modeverslaggeefsters en daar weer voor stond ze als model op het omslag. In 1927 had een art-decotekening van haar hoofd, met een cloche als een helm diep over haar ogen getrokken, een nieuw, modernistisch tijdperk in de damesmode ingeluid. Een opmerkelijke carrière, zegt iedereen altijd. Zelf heeft ze het nooit over die periode.

Lee is met haar gedachten bij *Vogue* omdat haar redactrice Audrey Withers vanavond komt eten. De kans is groot dat Audrey haar wil ontslaan en helemaal naar Farley komt om dat in eigen persoon te doen. Zij zou zichzelf allang hebben ontslagen: toen ze voor de twintigste keer te laat was met een artikel bijvoorbeeld, of na het zoveelste afgezaagde stukje over etentjes op het platteland. Maar ze is loyaal, Audrey, en de enige moderedacteur die weleens probeert vrouwen te informeren over belangrijker zaken dan de nieuwste avondmode. Er komen nog meer gasten, die een veilige barrière zullen vormen tussen Audrey en haar: hun vriendin Bettina en Seamus, Rolands rechterhand en conservator van het Institute of Contemporary Arts. Lee denkt dat Audrey haar niet zal durven ontslaan in het bijzijn van Rolands vrienden. Misschien kan ze haar een beetje peilen, het tij keren, zich terugvechten.

Het menu van vanavond is een variatie op een diner dat ze al eens eerder heeft geserveerd. Tien gangen. Asperges *en croûte* met hollan-

daisesaus, brochettes van coquilles met bearnaisesaus, vichyssoise in kleine bekertjes, 'Penroses', worstpasteitjes, 'Muddles Green Green Chicken', gorgonzola met walnoten, in bier gestoofde fazant, gemberijs en een geflambeerde Omelette Sibérienne, opgediend in het donker. Als ze niet meer voor Audrey mag werken, dan zal ze haar smoren met boter, room en van rum doordrenkte meringue.

In de oorlog, toen Lee reportages maakte vanuit Leipzig en Normandië, was Audrey vaak de enige met wie ze contact had. Lee stuurde haar die eerste foto's van Buchenwald en Audrey plaatste ze bij het verhaal dat Lee eruit had geramd op haar kleine Hermes Baby, gedreven door amfetamine, cognac en razernij. Audrey nam de tekst precies zo over als Lee hem had aangeleverd, met als kop: 'Zo ziet de waarheid eruit', de aflopende foto's groot afgedrukt in al hun gruwelijkheid. Wat kon het haar schelen dat er ergens in Sheffield een huisvrouw na een glanzende pagina met een advertentie voor de nieuwste handschoenen van Schiaparelli ineens in de ogen keek van een zwaar toegenakelde SS-bewaker met een gebroken neus en dikke vegen zwart bloed op zijn varkenskop.

Het is twaalf uur en Lee begint aan de Penroses, haar eigen creatie: stevige champignons gevuld met foie gras en bestrooid met paprika-poeder, zodat ze lijken op de rozen die langs de kruidentuin staan. Het is een secuur werkje en de bereiding kost uren. Roland raakt altijd geïrriteerd als ze weer eens heeft beloofd dat het eten om acht uur op tafel zal staan en ze vervolgens de eerste gang pas om negen, tien of elf uur opdient, als alle gasten al moe en dronken zijn. Maar Lee trekt zich niets van hem aan. En die keer dat ze gegrilde blauwbaars had gemaakt, als eerbetoon aan een schilderij van Miró, moest zelfs Roland toegeven dat die het wachten waard was.

Maar vanavond zal ze op tijd zijn. Kalm en koninklijk zal ze de keuken uit schrijden en het ene gerecht na het andere zal zich richting tafel begeven, als dansers die hun choreografie tot in de puntjes vertolken. Meergangendiners hebben iets magisch, en op de dagen dat ze in goeden doen is, voelt het net als vroeger in de donkere kamer, waar ze ook in een afgemeten tempo werkte, zonder energie te verspillen.

Ze legt de laatste hand aan de Penroses en zet ze boven op de ijskast. Daarna maakt ze de hollandaisesaus – veel meer dan nodig is. Met een garde die tinkelt tegen het metaal klopt ze de eidooiers en het citroensap door elkaar in een koperen kom. Buiten bereiken Roland en de vroege

gasten de top van een heuvel, waarna ze in ganzenpas weer afdalen naar de vallei en uit het zicht verdwijnen.

Wat zal ze tegen Audrey zeggen? Ze heeft wel ideeën voor artikelen, maar die zijn allemaal maar matig. Ze heeft verontschuldigen paraat. Die voelen beter, oprechter. De jaren na de verhuizing zijn haar zwaar gevallen: ze komt nog maar een paar keer per maand in Londen en voelt zich afgesloten van alles en iedereen. Maar ze weet dat ze nog steeds goed kan schrijven. Dat ze nog steeds goede foto's maakt. Althans, haar foto's zouden goed zijn als ze zich ertoe kon zetten, als ze de verlamme somberheid die ze als een zware mantel achter zich aan sleept van zich af kon schudden. Ze zal tegen Audrey zeggen dat ze zover is. Ze zal vertellen dat ze een van de slaapkamers heeft uitgemest en haar schrijfmachine daar heeft geïnstalleerd, op het bureau dat nu onder het kleine, vierkante raam staat, met uitzicht op het glooiende weggetje dat bij de boerderij vandaan loopt. Lee heeft er zelfs een foto van gemaakt – de eerste in maanden – met het raam als omlijsting, een uitzicht in een uitzicht, en die foto hangt nu naast haar bureau. Audrey zal wel blij zijn dat ze weer bezig is met fotograferen. Dat ze aan dat bureau heeft gezeten en haar vingers langs de gebutste zijanten van de schrijfmachine heeft laten glijden, met haar blik op de kippen die al pikkend over het weggetje scharrelden. Als Audrey het wil zal ze scherpzinnige stukjes schrijven over het leven op het platteland. Ze zal Audrey alles geven wat ze over haar leven wil weten, op tijd en nog met foto's ook, als het lukt.

Om vier uur is Lee bijna klaar met de voorbereidingen en heeft ze alles op orde voor de mise-en-place: de kommetjes met fijngehakte majoaraan, zeezout, ansjovis, cayennepeper en alle andere kruiden die ze nodig heeft voor het diner. Ze doet een ijsblokje in haar whiskyglas en loopt naar de eetkamer. Er staat een lange, gehavende schragentafel die plaats biedt aan vierentwintig personen. De open haard achter in de kamer roept beelden op van Hendrik de Achtste, geroosterd speenvarken, kannen met wijn. Erboven hangt het portret dat Picasso van Lee heeft gemaakt, de mooiste weergave van haar, vindt ze zelf, zoals hij haar lachende mond met het gleufje tussen de tanden heeft verbeeld. Daaromheen, dicht op elkaar, hangen enkele favorieten uit Rolands persoonlijke collectie: Ernst naast Miró naast Turnbull. Door de jaren heen hebben ze er een paar onbekende surrealistische werken aan toege-

voegd: een opgezette vogel die op zijn rug op een van de lijsten ligt, een biels waarop een reusachtige mond is geschilderd, een tekeningetje van een vrouw met verwilderd haar, in de uitbundigste lijst die ze konden vinden. Lee gaat aan tafel zitten. Haar voeten beginnen op te zwellen. Ze beweegt het glas heen en weer en de ijsblokjes dansen in de whisky.

Op het moment dat Roland terugkeert van zijn wandeling kondigt een laag gebouwde Morris met brullende motor zijn komst aan. Roland blijft op de drempel van de keuken staan, omlijst door de deuropening – dat doet hij vaak, alsof hij haar domein liever niet betreedt.

‘Fijne wandeling vandaag,’ zegt hij, terwijl hij met zijn dunne beeldhouwvingers over zijn neus wrijft. ‘We zagen een ringslang op het pad. Dat beest was zeker anderhalve meter lang.’

Lee knikt zonder hem echt aan te kijken en roert met een pollepel in de pan met aardappels.

‘Lekker ruikt het hier,’ zegt hij snuivend. ‘Naar knoflook.’

‘Dat is de kip.’

Hij snuift de geur nog eens op. ‘Hoe laat komt Audrey?’

‘Volgens mij hoor ik haar al,’ zegt ze rustig, alsof ze niet als een snaar gespannen staat sinds ze de autobanden over het grind heeft horen knerpen.

‘Wil jij haar begroeten of zal ik het doen?’

‘Doe jij maar.’ Lee gebaart naar de rommel. ‘Ik heb hier mijn handen vol.’

Roland blijft nog even naar haar staan kijken en loopt dan weg.

Het water kookt nu volop en als ze zich over de pan buigt, slaat de stoom haar in het gezicht. De richtlijnen voor het koken van aardappels: begin met koud water uit de kraan en laat de pan net iets voller lopen dan je denkt dat nodig is, zodat de aardappels goed onder komen te staan. Ze moeten een beetje kunnen bewegen. Als ze tegen elkaar aan liggen, worden ze melig. Lee kookt ze in hun geheel en snijdt ze doormidden als ze liggen na te dampen. De meeste mensen besteden niet genoeg aandacht aan aardappels.

Bij de voordeur klinkt de bulderende stem van Roland: ‘Audrey! Je weet toch dat vrienden in Sussex altijd de achterdeur nemen?’ En dan Audreys hoge, deftige stem die iets terugzegt. Lee schenkt snel nog een glas in uit de fles die ze achter de weckpotten heeft verstoppt. Ze hoort

hen over het grind teruglopen naar de auto, en dan het gepiep en de knal van de hordeur. Het lijkt wel een gewerschot en er trekt een elektrische schok door haar ruggengraat. Ze wordt overvallen door paniek, door een duisternis, alsof er een kap over haar hoofd wordt getrokken. Ze ruikt iets schroeierigs en is bang dat er iets aanbrandt, maar het lukt haar niet om naar de oven te lopen. Haar blikveld wordt zwart langs de randen, zoals altijd als haar dit overkomt, en hoewel ze haar ogen openhoudt, is ze weer terug in de tijd, in Saint-Malo ditmaal; met een bezweet hemd en kramp in haar bovenbenen zit ze ineengedoken in de bunker te wachten tot de nagalm van de bommen is weggestorven. Ze kan die gedachten niet onderdrukken; ze hebben zich als granaatscherven in haar brein geboord en soms gebeurt er iets waardoor een van die scherven weer naar boven wordt gedreven.

Als Lee terugkeert naar het hier en nu, ontdekt ze dat ze in een hoekje van de keuken zit, in elkaar gedoken en met haar knieën tegen de borst getrokken. Ze komt wankel overeind en is opgelucht dat niemand haar zo heeft gezien.

Haar glas! Ze pakt het op, drukt het tegen haar voorhoofd om de kou te voelen, neemt bibberend een slokje, en nog een. De kookwekker gaat af. Ze schrikt weer, maar roept zichzelf tot de orde, vist een aardappel uit de pan en test hem met haar tanden; hij is zo heet dat ze haar hoofd met een ruk wegtrekt, waarop de aardappel met een vochtige smak op de tegelvloer valt. Nog een slok uit haar glas; de paniek zwelt aan en alles om haar heen kronkelt en vervormt, net als haar gezicht in de koperen wand van de pan, en ze wil het diner laten voor wat het is en naar haar werkkamer vluchten, waar ze naar de schapen kan kijken, naar die ordelijkheid daarbuiten, waar alles nog precies zo is als honderden jaren voor hun komst.

Ze is al bijna de keuken uit, op weg naar de trap achter in het huis, als ze Audreys stem hoort.

‘Lee!’ Audrey komt via de andere deur de keuken in met de armen naar haar uitgestrekt en een glimlach op het gezicht. ‘Dus hier beoefen jij je toverkunsten. Ik ken het natuurlijk van je foto’s, maar het is veel leuker om het in het echt te zien.’

Audrey is geen spat veranderd: klein, onberispelijk, met een fonkelnieuwe zijden sjaal om de hals gestrikt. Ze heeft geblondeerd haar, nog altijd in vingergolven, keurig rechte hazentanden, en net als op het werk

draagt ze ook nu een corsage. Maar corsages of niet, Audrey is de minst ijdele persoon die Lee ooit heeft ontmoet, en dat is een hele prestatie voor iemand die al ruim dertig jaar in de mode zit. Ze zet haar glas neer, veegt haar handen af aan de theedoek die ze onder de band van haar schort heeft gestopt en spreidt haar armen. Ze omhelzen elkaar innig, en Lee krijgt het gevoel dat iemand in haar borst een ballon opblaast die de paniek wegdrukt en ruimte schept. Ze was vergeten hoezeer ze op Audrey gesteld is.

Ze maken zich van elkaar los, en Audrey laat haar blik door de keuken gaan – nauwlettend gadegeslagen door Lee. Ze kijkt naar de rommel, ze kijkt naar Lee's glas op het aanrecht, ze kijkt – vluchtig, in de hoop dat het Lee niet opvalt – naar Lee's badjas, haar warrige haar, de bobbel van haar zware lijf. Lee ziet zichzelf door Audreys ogen. Geen fraai beeld, maar Audrey is zo tactvol om haar blik af te wenden. Lee schuift haar glas uit het zicht, achter een kom sla.

'Zijn dat de fameuze Penrose-champignons?' vraagt ze, terwijl ze naar de ijskast wijst. 'November 1961. Daar hebben we stapels brieven over gekregen.'

'De enige echte,' zegt Lee. Haar blik glijdt als vanzelf weer richting het verborgen glas. De paniek is terug, zwaar en verstikkend, en ze doet haar ogen dicht om hem te verdrijven.

'Audrey,' zegt ze ten slotte, gebarend naar een stoel, 'ga lekker zitten. Wil je iets drinken?'

'Maar je hebt het vast veel te druk met koken om mij te vermaken! Roland heeft aangeboden me het huis en de tuin te laten zien; ik wilde je alleen maar even begroeten.' Ze komt weer naar Lee toe, kijkt haar met een warme blik aan en pakt haar nog even vast.

Lee is opgelucht en doet geen poging om Audrey tegen te houden als die de keuken uit loopt. Met trillende handen pakt ze haar glas weer op en drinkt het in één teug leeg, zodat de tranen haar in de ogen springen. En als ze over haar wangen rollen, veegt ze ze niet weg.

Het is al negen uur en nog steeds staat Lee te koken. De gasten zitten in de salon. Ze hoort hun stemmen aanzwellen en wegsterven, ze hoort gelach, getinkel van wijnglazen. Roland is al meerdere malen de keuken in gelopen om haar op scherpe toon toe te fluisteren dat de gasten zitten te wachten en dat ze honger hebben, en of ze enig idee heeft hoelang

het nog gaat duren. Dat heeft Lee niet. Ze kunnen best even wachten, ook Audrey; ze zullen niet teleurgesteld worden.

Een van de oorzaken van de vertraging is dat ze gestaag is blijven doordrinken; de extra fles achter de weckpotten is nu leeg en heeft plaatsgemaakt voor een andere die ze in de voorraadkast had wegge-moffeld. Ze heeft nu zo veel op dat ze het bij hoge uitzondering ook echt voelt: haar neus is verdoofd en haar vingers zijn glibberig als boterstaafjes. Een glas is immers zo bijgeschonken, en ze heeft geen idee meer hoe vaak ze dat heeft gedaan. De drank helpt haar vergeten dat Audrey het laatste is wat haar verbindt met alles wat ze ooit belangrijk vond in het leven: fotografie, schrijven, haar oude mooie zelf. Op de momenten dat Lee weerstand kan bieden aan de aanvechting om in bed te kruipen en nooit meer wakker te worden, denkt ze met weemoed terug aan wie ze ooit was, zo gulzig en levenslustig. Maar elke keer dat ze Audreys be-kakte Londense accent hoort, grijpt ze weer naar haar glas.

Om half tien liggen de asperges op een bedje van sla, besprenkeld met hollandaisesaus. Ze pakt de schaal op en loopt door de klapdeuren naar de eetkamer. De groep in de aangrenzende salon valt stil als ze haar zien. Iemand – misschien is het Seamus van het ICA – zegt: ‘Mooi zo! Ik ram-mel’, en de groep verplaatst zich naar de eetkamer. Roland neemt de tafelschikking voor zijn rekening – dat is een van zijn talenten, de juiste mensen naast elkaar zetten bij een etentje – en als hij klaar is, komt hij naar haar toe, neemt de schaal van haar over en zet hem op het dressoir. Janie, de hulp, staat klaar; ze heeft het niet makkelijk bij Lee, die haar maar zelden toelaat in de keuken. Het meisje serveert de asperges uit en dan kijkt iedereen naar Lee, die nog steeds in de deuropening staat.

‘Kom erbij, schat,’ zegt Roland, gebarend naar haar stoel aan het uit-einde van de tafel dat zich het dichtst bij de keuken bevindt.

‘Ik moet nog van alles doen,’ zegt ze, waarbij ze zich even afvraagt of ze met een dikke tong praat, om vervolgens te besluiten dat het haar eigenlijk niets kan schelen.

‘Ga zitten, Lee,’ zegt Audrey. ‘Je staat al de hele dag!’

Audrey heeft gelijk. Lee heeft pijn aan haar voeten. Ze doet haar schort af, loopt naar haar stoel en iemand, niet Roland, schenkt haar wijnglas vol. Dan komt het gesprek weer op gang, met nu en dan een onderbreking als de gasten de glanzende aspergestelen naar hun mond brengen en uitroepen hoe zalig die zijn.

Ze eten en drinken, en de sfeer is niet eens zo heel bedreigend. Audrey is diep in gesprek met Bettina over een voorjaarsmodeshow die ze net heeft gezien. Geometrische uitsnijdingen, korte jasjes en nauwsluitende mantelpakjes zijn de nieuwe trend. Na een tijdje richt Bettina het woord tot Lee: 'Jij hebt altijd zo'n goed oog. Wat vind je van de nieuwe Yves Saint Laurent?'

Lee lacht. 'Betts, je weet toch dat ik me niet meer met dat soort dingen bezighoud sinds ik heb ontdekt hoe lekker een soldatenuniform zit? Tegenwoordig hou ik het bij broeken en dusters.'

Roland kijkt haar aan. Net als Audrey kent hij haar uit de tijd dat ze nog model was, uit de tijd dat ze van elke jurk op meters afstand kon zien wie de ontwerper was, van welke stof hij was gemaakt en uit welk seizoen hij kwam. Ook dat ligt achter haar, en ze zal er geen traan om laten. Als vrouwen wisten hoe comfortabel legerbroeken waren, zouden ze die allemaal dragen. Tijdens haar laatste bezoek aan *Vogue* had ze in de lift een paar jonge modellen belaagd om ze uit te leggen hoe bevrijdend het was om herenbroeken te dragen en je voeten niet in een soort keurslijf te hoeven persen. Een van hen had haar herkend.

'Bent u niet Lee Miller?' vroeg het meisje. Ze torende boven Lee uit – de modellen leken met het jaar langer te worden – en iets in die vraag irriteerde haar. Ze hoorde Audreys instructie erdoorheen: 'Wees aardig voor Lee. Ze is niet meer de oude sinds... Wat zij allemaal te zien heeft gekregen... Ze was erbij toen ze de Duitse kampen binnengingen. Ronduit gruwelijk. We hadden haar er nooit heen moeten sturen.' Dus toen dit meisje Lee herkende, kwam het duiveltje in haar naar boven.

'Lee Miller?' vroeg Lee, en ze bracht haar gezicht zo dicht bij dat van het meisje dat ze haar poriën kon zien, het zachte laagje plaque dat aan haar rechte, witte tanden kleefde. 'Ik heb me laten vertellen dat die dood is.' Het meisje keek geschokt; de liftdeuren gingen open, Lee stapte uit en de loshangende veters van haar soldatenkistjes zwiepten om haar enkels toen ze de gang uit beende.

Ook nu, hier aan tafel, draagt ze die kistjes, en haar blouse, die daar-net nog schuilging achter haar schort, zit slordig in haar broek gepropt; het gesprek over mode is verstomd en Audrey, Bettina en Roland kijken haar ongemakkelijk aan.

Om de stilte te doorbreken gaat Lee de vichysoise halen, in de aarde-werken bekertjes die ze jaren geleden met Roland heeft gekocht in Bath.

Janie helpt bij het uitserveren, en Lee geeft haar instructies zodat ze de volgende gangen, die al helemaal klaarstaan, zelf kan opdienen. Maar omdat elk loopje naar de keuken een excuus is voor een slok whisky, wil ze Janie niet al te veel laten doen.

Uiteindelijk, na de coquilles en de kip en de fazant – allemaal volmaakt, precies zoals Lee het zich had voorgesteld, zij het een tikje aan de late kant – komt het gesprek op Rolands werk, met alle bijbehorende roddels over het ICA en over het gedoe rondom de nieuwe tentoonstelling. De pedante stem van Seamus klinkt boven iedereen uit. Waarom horen dikke mannen zichzelf altijd zo graag praten? Aangezien Lee en Audrey als enigen niet aan het museum verbonden zijn, verslapt hun aandacht al snel en kijkt Audrey haar aan. ‘Lee?’ begint ze.

Lee staat op scherp – ze staat al de hele tijd op scherp – en zegt: ‘Ik heb zo veel ideeën, Audrey. Echt waar. Ik ben weer aan het schrijven. Geen gelanterfant meer.’

Audrey leunt achterover. Kijkt verrast. ‘Wat fijn!’

‘Ik zat te denken aan dat visgerecht dat ik had gemaakt, weet je nog, ik had je erover verteld, die blauwbaars? Als ik nou eens een stuk schrijf over kunst en koken? Of over voedsel zoeken in de natuur. Mensen komen met van alles bij me aanzetten, dingen waarvan je niet eens weet dat je ze kunt eten: krulvarens, allerlei soorten paddenstoelen, een heel stuk daarover, met foto’s en al.’

Ze merkt dat ze nu echt een dikke tong heeft, de woorden vallen uit haar mond als puzzelstukjes die uit een doos worden gekieperd. Audrey brengt haar glas naar haar mond; haar trouwring fonkelt in het kaarslicht. In haar ogen herkent Lee de emoties die ze al had verwacht, medelijden en gêne, en Audrey kijkt weg, alsof ze haar eigenlijk niet wil zien.

‘Ik wil je iets vragen,’ zegt Audrey.

Lee maakt aanstalten om op te staan. ‘Ik moet... Eigenlijk moet ik de volgende gang opdienen.’

Audrey legt haar hand op Lee’s pols. ‘Dat kan wel even wachten. Toen Roland me vanmiddag het huis liet zien, hebben we het uitgebreid gehad over iets wat al maanden door mijn hoofd speelt. Ik wil, of eigenlijk willen Roland en ik, dat je een stuk schrijft over je jaren met Man Ray. Een hoofdartikel. Vijfendertighonderd woorden. Met foto’s die hij in die periode heeft gemaakt. We denken dat het je goed zou doen om je

op een groot project te storten. Dan plaatsen we het in het februarinummer. Als je wilt, kun je hem interviewen, of je kunt het helemaal vanuit jouw perspectief schrijven, al jouw herinneringen. Onze lezeressen zullen het prachtig vinden. Een vrouwelijke invalshoek. Ze zijn erg op je gesteld geraakt door al je artikelen over koken.’

Lee kijkt naar Roland, die haar blik zorgvuldig mijdt. Zijn schouders zijn opgetrokken tot aan zijn oren en in zijn ogen ligt die schuldbevuste hondenblik die ze ook bij hem ziet als ze tegen hem tekeergaat.

Ze zijn erg op je gesteld geraakt door al je artikelen over koken. Al die flauwekul die Lee de afgelopen paar jaar bij Audrey heeft ingeleverd, de portretfoto die ze van haar hebben laten maken in de kruidentuin, met nog zo'n achterlijk geruit schort aan ook. En ze zijn inderdaad op haar gesteld! Ze sturen haar brieven. Beste mevrouw Penrose, ik ben een huisvrouw uit Shropfordshire en laatst heb ik uw trifle uitgeprobeerd. Een doorslaand succes! Mijn gasten raken er niet over uitgepraat!

Terwijl zij vandaag in de keuken fenegriek stond af te wegen, hadden Roland en Audrey blijkbaar een plannetje lopen smeden om haar weer op gang te krijgen, haar iets waardevols omhanden te geven in de hoop dat ze zichzelf weer zou hervinden.

‘Daar heb ik helemaal geen zin in,’ zegt Lee ten slotte, en zelfs in haar eigen oren klinkt ze als een mokkend kind.

‘Waarom niet?’ Audrey kijkt haar begripvol aan.

Als Lee haar glas pakt, verhardt Audreys blik. Zonder haar de kans te geven om te antwoorden, zegt ze: ‘Het zou zo goed voor je zijn, Lee. Een verhaal dat echt iets om het lijf heeft. Een verhaal dat alleen jij kunt vertellen.’

‘Ik heb er geen zin in, Audrey.’

‘Lee... Ik weet niet hoe ik dit moet zeggen... maar als je dit afslaat, moeten we het over je contract hebben.’

Ze had deze woorden verwacht, maar het maakt het niet minder pijnlijk om ze ook daadwerkelijk te horen.

‘Ik ben weer aan het schrijven, Audrey, echt waar.’

‘Nou, schrijf dit dan. Dit zijn de artikelen die we zoeken. We kunnen niet... We willen eigenlijk van die huishoudrubriek af.’

Net op dat moment komt Janie naar Lee toe en fluistert haar in het oor: ‘Zal ik het dessert opdienen, mevrouw?’

‘Nee, nee... Laat mij maar, Janie.’

Zodra de keukendeur achter haar dicht zwaait, grijpt ze een van haar moeders theekopjes met de delicate roosjes – alle glazen zijn vuil – en loopt linea recta naar de weckpotten. Omdat het kopje op zijn schoteltje rinkelend als ze het volschenkt, zet ze het schoteltje weg, zodat ze het kopje met beide handen naar haar mond kan brengen, en ze giet de whisky zo snel naar binnen dat de damp in haar neus prikt.

Een artikel over haar tijd met Man Ray. Met foto's erbij. Lee zou het verhaal kunnen vertellen zoals ze het altijd heeft verteld: 'Ik heb Man Ray ontmoet in een bar, toen hij op weg was naar Biarritz. Ik vroeg of ik bij hem in de leer mocht, maar hij antwoordde dat hij geen leerlingen aannam. Dus zei ik dat ik met hem meeding, en nog voor de trein Biarritz binnenreed, waren we verliefd.' Als ze het zo vertelt is het een romantisch sprookje, en als je iets maar vaak genoeg herhaalt, wordt het waar, net zoals je soms van een foto gaat denken dat het een herinnering is. En waarom zou het ook niet waar zijn? Lee was zo mooi dat ze altijd en overal kon krijgen wat ze wilde, en er zijn inderdaad foto's van haar en Man in Biarritz, met haar hoofd in de nek om de zonnestralen op te vangen, haar huid net zo roomwit als de binnenkant van een zeeschelp. Op basis van die foto's zou ze het verhaal precies zo kunnen vertellen als het haar het beste uitkomt. Maar toen, die eerste zomer in Parijs, kende ze de kracht van foto's nog niet, wist ze nog niet dat een kader een werkelijkheid schept, dat een foto eerst een herinnering en dan werkelijkheid wordt.

Lee zou ook het echte verhaal kunnen vertellen: dat zij van een man hield en hij van haar, maar dat ze elkaar uiteindelijk alles afpakten – wie van hen het dichtst langs de afgrond was gegaan, is moeilijk te zeggen. Dat is het verhaal dat ze diep heeft weggeborgen, het verhaal waaraan ze dacht toen ze al haar oude afdrukken en negatieven op zolder zette, het verhaal waardoor het delicate theekopje nu zo trilt in haar handen.

Ze neemt nog een laatste slok en zet het lege kopje boven op de stapel in de gootsteen. Ze roept Janie; samen dragen ze de Omelette Sibérienne naar binnen en zetten hem midden op tafel, en dan giet ze met een zwierig, theateraal gebaar de kan met rum erover uit en steekt een lange lucifer aan. De hete, blauwe vlammen die onmiddellijk opvlammen, reiken bijna tot aan de kroonluchter. Iedereen hapt naar adem en begint luid